

Висновки. Отже, управління операційними ризиками є необхідною умовою ефективного функціонування банків. Для ефективного управління операційними ризиками необхідно в першу чергу вибрати оптимальну стратегію роботи банку, оптимізувати систему моніторингу і виробити ефективний механізм захисту банку від операційних ризиків.

Таким чином, основними напрямками для вдосконалення системи управління операційними ризиками банку визначено забезпечення процесу ефективної агрегації даних і підвищення об'єктивності бази даних щодо подій операційного ризику; використання системи інформативною внутрішньої звітності, що передбачає якісну, кількісну оцінку, а також прогнозування рівня операційного ризику; використання системи критеріїв, лімітів та індикаторів рівня операційного ризику, що відображають специфіку діяльності банку; формування корпоративної культури управління ризиком і підтримка високого рівня кваліфікації персоналу; забезпечення захисту інформації та банківської таємниці.

Отже, комбінація таких дій, як підвищення рівня кваліфікації трудових кадрів, впровадження комплексної бізнес-моделі та її застосування усіма підрозділами організації на постійній основі, заснування і постійне вдосконалення єдиної системи управління операційними ризиками призведе до мінімізації можливих збитків і успішного та сталого розвитку банківської установи.

Література

1. Кротюк В. Базель II: Розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куденко // Вісник НБУ – 2006. – № 7. – С. 2-7.
2. Партин Г. О. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження / Г. О. Партин, У. І. Путько // Вісник НЛТУ – № 21.9. – 2011 р. [Електронний ресурс] - режим доступу :http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_9/247_Par.pdf
3. Дмитрова О. С. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: монографія / [О. С. Дмитрова, К. Г. Гончарова, О. В. Меренкова та ін.]; за заг. ред. О. С. Дмитрова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
4. Базельський комітет з банківського нагляду «Посилення корпоративного управління банківських установ» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.bank.gov.ua/Bank.../corporate_management.pdf.
5. Положення «Про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України», затверджене постановою Правління Національного банку України від 04.07.2018 р. № 75 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18>
6. Набок Р. Окремі питання управління операційним ризиком у банках [Текст] / Р. Набок // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 61–65.
7. Operational Risk – Supervisory Guidelines for the Advanced Measurement Approaches, June 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs196.pdf>
8. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С. 135-141.

Чижикова С. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКАХ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах господарювання в Україні відчуваються проблеми з ліквідністю банків, що обумовлено посиленням конкуренції між банками, зростанням дефіциту банківських ресурсів, невизначеністю економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні. Це зумовлює підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Ліквідність є важливою системною характеристикою банку, що забезпечує фінансову стійкість, надійність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій. Дотримання ліквідності та забезпечення її оптимального рівня є однією із важливих потреб діяльності банків, оскільки саме завдяки цьому банки здатні своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови збереження прибутковості на достатньому рівні, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження питань ліквідності та проблем управління нею зробили науковці, серед яких: Г. Т. Карчева, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, Д. М. Олійник, Л. О. Примостка, П. Роуз, Дж. Синки, В. С. Стельмах та інші. У їх працях ґрунтовно розглянуті підходи та методи управління ліквідністю банків, аналізуються показники ліквідності. Проте питання оцінювання та управління ризику ліквідності банків потребують більшої уваги наукової спільноти та вітчизняних практиків з банківської справи.

Ступінь розробленості проблематики перш за все зумовлюється необхідністю адаптації банківського середовища України до міжнародних вимог Базельського комітету з банківського нагляду, які висвітлені у відповідних його публікаціях.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів формування, розвитку та удосконалення системи управління ризиком ліквідності в діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління ризиком ліквідності, який постійно супроводжує банківську діяльність. Як показує аналіз наукових джерел, більшість авторів називають ризик ліквідності саме як ризик ліквідності.

Ризик ліквідності – це небезпека виникнення проблеми нестачі ліквідних активів для забезпечення виконання власних зобов'язань банку. Виділяють також ризик ринкової ліквідності, який визначається як наявний

або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат [1]. Водночас під ризиком ліквідності банку також розуміють небезпеку виникнення певних труднощів при залученні коштів для виконання зобов'язань, пов'язаних із фінансовими інструментами внаслідок неможливості швидко продати фінансовий актив за ціною, близькою до його справедливої вартості [2, с.730].

Проте, ми вважаємо, що найбільш точно його називає П. Роуз, який визначає його як ризик незбалансованої ліквідності. Так ризик незбалансованої ліквідності розглядається як імовірність того, що банк не зможе своєчасно виконати свої зобов'язання через недостатність високоліквідних активів (ризик недостатньої ліквідності) або втратить частину доходів через надмірну кількість високоліквідних активів (ризик надмірної ліквідності) [3, с. 34].

Слід зауважити, що як правило проблема ліквідності виходить за межі одного банку, оскільки недостатність ліквідності в одному банку може відобразитися на всій системі у цілому. Незважаючи на різноманітність трактувань, ризик ліквідності, в цілому, визначає проблему недостатності наявних і залучених коштів для того, щоб забезпечити повернення депозитів, видачу кредитів тощо. Банк, що зіткнувся з ризиком ліквідності, може бути змушений залучати кошти за поточною ставкою ринку, яка може виявитися вищою за ставку пасиву, що працював до того в банку. Це призведе до зниження прибутку банку.

Недостача ліквідності частіше зумовлюється несподіваним і значним відпливом депозитів, що змушує банк позичати кошти за вищою процентною ставкою, ніж ставки, за якими роблять подібні запозичення інші банки, що також негативно впливає на прибуток. З іншого боку, одержання прибутку теж пов'язане з тимчасовою втратою деякої ліквідності. Проблеми з ліквідністю виникають у банку, якщо вони виникають у клієнтів; тобто свої проблеми з ліквідністю клієнти перекладають на банк, що зобов'язаний їх вирішувати, оскільки за це банку вже сплачено самим фактом розміщення клієнтом своїх грошей на банківських рахунках. Тим самим, завдання з управління ліквідністю полягає в тому, щоб наявні кошти були в розпорядженні банку тоді і там, коли і де вони потрібні йому найбільше. Ліквідність необхідна банкам для того, щоб бути готовими до вилучення депозитів і задовольняти попит на кредити [4].

Оскільки банківський сектор України знаходиться на стадії адаптації до вимог Базельського комітету з банківського нагляду, то і у сфері управління ризиком ліквідності Національний банк України керується документами Базельського комітету з цього напрямку.

Основними з них є публікація комітету від 2000 р. «Належна практика управління ризиком ліквідності у банківських організаціях» та публікація 2008 р. «Ризик ліквідності: управління та завдання нагляду». Зокрема, в першому документі вказується, що ліквідністю банків є здатність банківських установ фінансувати зростання активів та виконувати зобов'язання, коли надходить строк їх погашення [5; 6]. У рамках цього визначення закладене припущення, що зобов'язання будуть виконані «за розумною ціною». Управління ж ризиком ліквідності, як стверджується в наступному документі, покликане забезпечити здатність банку продовжувати це робити. Це включає виконання невизначених зобов'язань з грошових потоків, які залежать від зовнішніх подій та від поведінки інших суб'єктів. Фундаментальна роль у забезпеченні трансформації погашення короткострокових депозитів у довгострокові кредити робить банки вразливими до ризику ліквідності, того ризику, що вимагає на випадок дострокового погашення – здатності залучати нові зобов'язання або ліквідні активи [6].

В Україні протягом 2019 року НБУ активно впроваджуються стандарти оцінки ризику ліквідності банку за вимогами Базеля III (рис. 1).

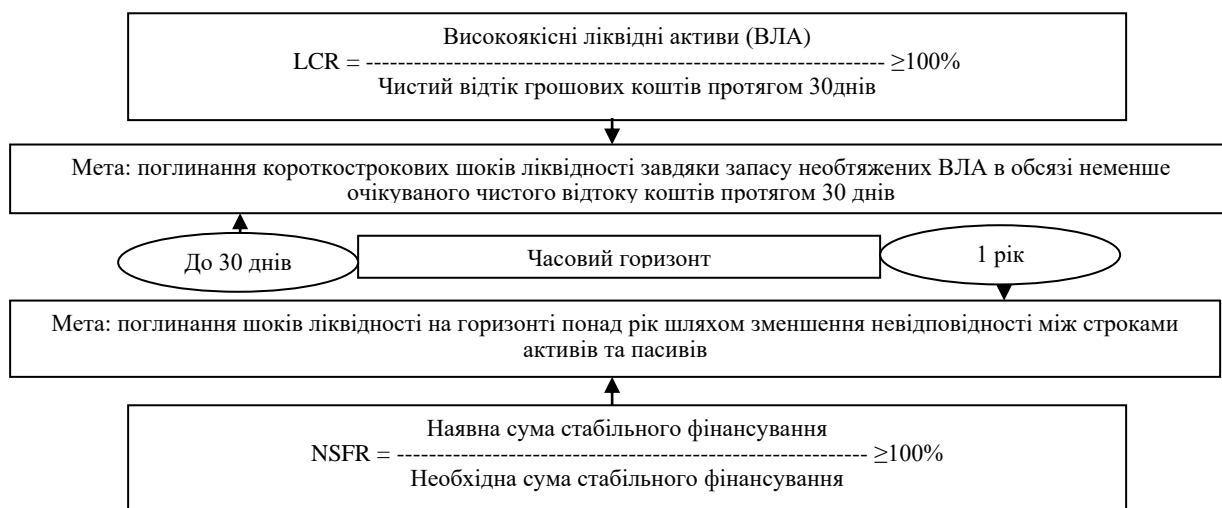

Рис. 1. Вимоги до оцінки ризику ліквідності банку за вимогами Базель III

Слід зауважити, що старий норматив НБУ поточної ліквідності Н5 не враховує, що:

- не всі депозити залишає банк, не всі кредити будуть погашені;
- враховуються статичні залишки депозитів з урахуванням строковості.

У той же час, новий норматив ліквідного покриття (LCR) моделює ліквідну позицію банку за умов реалістичного стресу та оперує очікуваними майбутніми грошовими потоками, де різні складові мають різну вагу в залежності від їхньої ліквідності.

У банківській системі України стартував процес впровадження нових вимог Базельського комітету щодо

регулювання ліквідності у 2018 році, що включає такі етапи:

- ухвалення правлінням НБУ відповідних НПА (лютий 2018);
 - провадження LCR та тестовий режим застосування банками (червень–листопад 2018);
 - проведення кількісного аналізу впливу та визначення графіку виходу LCR на 100% (за результатами тестових розрахунків);
 - виконання банками LCR як одного з економічних нормативів (з грудня 2018).
- Особливості запровадження LCR в Україні показано в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості запровадження LCR в Україні

Особливість національного ринку	Врахування при розробленні LCR
Нерозвиненість ринку цінних паперів та дефіцит високоякісних ліквідних активів (ВЛА), особливо у іноземній валюті	Один рівень активів замість трьох (1, 2А, 2В); Вичерпний перелік ВЛА; ОВДП враховуються за вартістю, за якою приймаються як забезпечення за кредитами рефінансування
Неможливість швидко і у значних обсягах конвертувати гривню у іноземну валюту для покриття відтоків у іноземній валюті	Валютні ОВДП зі строком до погашення >30 днів враховуються як гривневі активи; Вимоги до LCR не тільки в єдиній валюті, але й в іноземній валюті
Нерелевантність європейських критеріїв стабільності роздрібних депозитів	Депозити строкові і на вимогу замість стабільних і менш стабільних депозитів
Найбільш стресовий сценарій –2014 рік; (БКБН розробив LCR на основі сценарію кризи 2007-2008 років)	Власне калібрування коефіцієнтів відтоків
Законодавча заборона кредитів фізичним особам у іноземній валюті	Коефіцієнт находжень = 100% замість 50% (всі надходження залишаються в розпорядженні банку і не йдуть на нове кредитування)

Окрім виконання LCR та NSFR важливою є система управління ризиками в частині ризиків ліквідності:

- інструменти моніторингу ліквідності: аналіз концентрації зобов'язань, GAP-аналіз (розриви ліквідності, що виникають через різницю у строках погашення між вимогами та зобов'язаннями), розподіл за валютами;
- аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня;
- стрес-тестування ризику ліквідності;
- план фінансування в кризових ситуаціях.

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного можемо зробити наступні висновки. Відповідно до міжнародних фінансових подій система управління ризиком ліквідності банківських установ України посідає одне з вирішальних місць. При цьому в здійсненні регулятивних функцій щодо ліквідності банків Національний банк України керується як вимогами Базельського комітету з банківського нагляду, як основного міжнародного регулюючого органу в банківській сфері, так і власними обмежувальними критеріями (нормативами ліквідності).

Література

1. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління НБУ від 15.03. 2004 р. №104 / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
2. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. – М.: Catallaxy, 1994. – 820 с.
3. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: «Дело ЛТД», 1995. – 768 с.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: Підручник. – 2-ге вид., доп і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
5. Документ Базельського комітету з банківського нагляду «Надійна практика управління ліквідністю в банківських організаціях» (Sound Practices for Managing Liquidity in Banking Organisations), BCBS, February 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs69.htm>
6. Документ Базельського Комітету з питань банківського нагляду «Ризик ліквідності: управління та завдання нагляду» (Liquidity Risk: Management and Supervisory Challenges), BCBS, February 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ>
7. Міщенко В. І. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 10(163). – С. 40–45.

Штойко Т. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах здійснення банківської діяльності, що відбувається на фоні нестабільності національного та світового ринкового середовища, зростаючої волатильності фінансових ринків, появи нових форм конкурентної боротьби та зменшення чистої процентної маржі, надзвичайно актуальним постає завдання ефективного управління банківськими ризиками, реалізація якого неможлива без постійного удосконалення методів та інструментів системи ризик-менеджменту банків.

У процесі масштабного та динамічного розвитку системи вітчизняних банків протягом останніх років все